

9/19/19

Roll Number		
-------------	--	--

SET A

INDIAN SCHOOL MUSCAT
FINAL TERM EXAMINATION
SANSKRIT

CLASS: IX

Sub. Code: 122

Time Allotted: 3 Hrs

20.02.2019

Max. Marks: 80

General Instructions:

- प्रश्नपत्रे चत्वारः खण्डाः सन्ति ।
खण्डः (क) अपठित-अवबोधनम् 5 अंकाः
खण्डः (ख) रचनात्मकं - कार्यम् 15 अंकाः
खण्डः (ग) अनुप्रयुक्त- व्याकरणम् 25 अंकाः
खण्डः (घ) पठित अवबोधनम् 35 अंकाः
- सर्वे प्रश्नाः अनिवार्याः ।
- प्रश्नानाम् उत्तराणि खण्डानुसारम् क्रमेणैव लेखनीयानि ।

खण्ड 'क' अपठित अवबोधनम्

प्र. 1 अधोलिखितम् अनुच्छेदम् पठित्वा प्रश्नानाम् उत्तराणि लिखत-

'रामायणं' अस्माकं धर्मग्रन्थः अस्ति । रामायणस्य रचयिता महर्षिः वाल्मीकिः वर्तते । अस्मिन् ग्रन्थे पुरुषोत्तमः श्रीरामस्य जीवनस्य वृत्तान्तं अस्ति । भगवान् श्रीरामः स्वपितुः आज्ञां पालनाय चतुर्दशवर्षाणि वने अवसत् तेन सह तस्य भार्या सीता अनुजः लक्ष्मणश्च अपि वनम् अगच्छताम् वने लंकायाः नृपः रावणः सीताम् अहरत् । तत्र श्रीरामः सुग्रीवः अंगददीनां वानराणां साहाय्येन रावणं हत्वा सीताम् अलभत् । 'रामायणं' भारतस्य आदिकाव्यम् अस्ति । आदिकविना विरचितः अयं काव्यग्रन्थः अस्माकम् राष्ट्रस्य अमूल्यः धरोहरः अस्ति । 'रामायणं' पठित्वा जनाः शान्तिप्रियाः सदाचारिणः च भवन्ति ।

(क) एकपदेन उत्तरत-

- 1) भारतस्य आदिकाव्यम् किम् अस्ति?
- 2) रामायणस्य रचयिता कः अस्ति?

2x½=1

(ख) पूर्णवाक्येन उत्तरत-

- 1) श्रीरामः कथम् चतुर्दशवर्षाणि वने अवसत्?
- 2) श्रीरामः कथं सीताम् पुनः प्राप्यत्?

2x1=2

(ग) निर्देशानुसारं उत्तरत -

- (1) 'अशान्तिप्रियाः' अस्य पदस्य किम् विलोमपदं गद्यांशे प्रयुक्तम् ?
(शान्तिप्रियाः, प्रियाः, सदाचारिणः)
- (2) 'पठित्वा' इति पदे कः प्रत्यय प्रयुक्तम्?
(क्त्वा, कत्वा, क्त)
- (3) 'मारयित्वा' पदस्य कः पर्याय अनुच्छेदे प्रयुक्तः?
(कृत्वा, हत्वा, हत्त्वा)
- (4) 'भवन्ति' इति क्रियापदस्य किं कर्तृपदमस्ति?
(सदाचारिणः, जनाः, शान्तिप्रियाः)

4x1/2=2

प्र. 2 नवम् कक्षायां प्रवेशार्थम् प्रधानाचार्यं प्रति अधोलिखिते प्रार्थना-पत्रे मञ्जूषायां प्रदत्तपदानां सहायतया रिक्तस्थानानि पूरयत ।

10x1/2=5

परीक्षाभवनात्,

दिनाङ्क.....,

सेवायाम्

(1) _____ प्रधानाचार्यमहोदयः

भारतीयः विद्यालयः मस्कतः

(2) _____

विषयः (3) _____ प्रवेशार्थम् प्रार्थना पत्रम् ।

(4) _____

सविनयं निवेदनं इदमस्ति यदहं (5) _____ विद्यालये नवम् कक्षायां प्रवेशमिच्छामि । मम पितुः

स्थानान्तरणं गतमासे एव (6) _____ स्थाने अभवत् । अतः (7) _____

स्वविद्यालये (8) _____ दत्त्वा अनुग्रहणन्तु (9) _____ भवन्तः सधन्यवादम् ।

भवतः आज्ञाकारी (10) _____

क ख ग

कक्षा नवमी

मञ्जूषा-

अस्मिन्नेव, शिष्यः, भवन्तः, श्रीमन्तः, प्रवेशम्
महोदयः, नवमीकक्षायाम्, मह्यम्, ओमानः, मस्कतः

प्र.3 चित्रं दृष्ट्वा मञ्जूषायां प्रदत्तशब्दानां सहायतया पञ्च वाक्यानि संस्कृते लिखत ।

5x1=5

(क)

मञ्जूषा-

पादपाः, सूर्यः, बालकः, पुष्पाणि, सिञ्चति
बालिका, वृक्षाणि, विशालभवनम्, गृहम्, मेघाः

अथवा

मञ्जूषायां प्रदत्तशब्दानां सहायतया 'छात्रजीवनम्' इति विषयम् अधिकृत्य संस्कृतभाषायां पञ्चवाक्यानि लिखत ।

(ख)

मञ्जूषा-

समस्तजीवनाधारः, गुणोर्जनम्, ब्रह्मचर्यस्य, देशप्रेम्णः, अनुशासनम्
दोषनिवारणम्, नियमानामपालनम्, ब्रह्मेमुहुर्ते जागरणम्, शरीरनिर्माणम्

प्र. 4 अधोलिखित वाक्यानाम् संस्कृतभाषायाम् अनुवादं कुरुत -

5x1=5

- (क) माता कुएँ से जल लाती है।
- (ख) ईश्वर को नमस्कार है।
- (ग) सिंह से डरकर मृग भाग गया।
- (घ) वह गाँव की ओर जाएगा।
- (ङ) पिता को पुत्र के साथ बाज़ार जाना चाहिए।

प्र. 5 अधोलिखित वर्णान् सम्योज्य रिक्तस्थानं पूरयत -

2x½=1

(क) देवर्षि = द+ए+व+अ ..... + ष+इ (ऋ, र)

(ख) स्+ऊ+र+य+आ+स्+त्+अः = ...

(क) सूरयास्त (ख) सुर्यास्तः (ग) सूर्यास्तः

(ग) अधोलिखित वर्णानाम् उच्चारणस्थानानि लिखत ।

ज = (कण्ठः, तालव्य, ओष्ठ)

ऋ = (मूर्धा, कण्ठः, नासिका)

2x1=2

प्र. 6 अधोलिखित रेखांकितपदानाम् सन्धिं सन्धिच्छेदं वा प्रदत्तविकल्पेभ्यः चित्वा लिखत -

4x1=4

(क) नियमानाम् उत्+लंघनम् मा कुरु ।

(उल्लघनम् , उतलंघनम् , उल्लंघनं)

(ख) तत्र वनोत्सवः अपि भवति ।

(वनः+ उत्सवः, वनो+उत्सवः, वन+उत्सवः)

(ग) सदा+एव परिश्रमः क्रियताम् ।

(सदेव, सदाएव, सदैव)

(घ) हे महोदय! भवत् कदा आगच्छः?

(महो+उदय, महा+उदयः, मह+उदयः)

प्र. 7 अधोलिखित वाक्यान् कोष्ठकात् चित्वा उचितविभक्तिपदेन पूरयत -

6x1=6

(क) _____ बालिकायाः जनकः आगच्छति ।

(कस्यै, कया, कस्याः)

(ख) चौराः _____ भीताः सन्ति ।

(सैनिकाः, सैनिकात्, सैनिकाय)

(ग) पुत्राः _____ सेवन्ते ।

(मातां, मात्रे, मातरम्)

(घ) मम _____ उपरि वायुयानं गच्छति ।

(गृहस्य, गृहम्, गृहे)

(ड) वृक्षस्य कोटरे _____ सर्पाः निवसन्ति स्म ।
(चत्वारः, चतस्रः, चत्वारि)

(च) जले _____ मतस्याः तरन्ति ।
(द्वे, द्वौ, तिस्रः)

प्र. 8 अधोलिखित वाक्यान् कोष्ठकात् चित्वा उचित धातुपदेन पूरयत -

3x1=3

(क) मम भ्रातः उद्याने _____ ।
(पठसि, पठतु, अपठत्)

(ख) सूर्येण प्रकाशः _____ ।
(भवतु, भवति, भवेत्)

(ग) ते बालकाः तानि मधुराणि फलानि _____ ।
(लभते, लभेते, लभन्ते)

प्र. 9 अधोलिखित प्रदत्तेषु वाक्येषु उचितं विभक्तिं प्रयुज्य वाक्यानि पूरयत -

4x1=4

(क) शिष्यः _____ प्रश्नं पृच्छति ।
(गुरौ, गुरुं, गुरोः)

(ख) स्वामी _____ कुप्यति ।
(सेवकं, सेवकाय, सेवके)

(ग) मम _____ उपरि वायुयानं गच्छति ।
(गृहस्य, गृहम्, गृहे)

(घ) सः वानरः _____ काणः अस्ति ।
(नेत्रेण, नेत्राभ्याम्, नेत्रै)

प्र. 10 प्रदत्तविकल्पेभ्यः उचितं उत्तरं चित्वा रिक्तस्थानानि पूरयत-

3x1=3

(क) निशा _____ आपणात् कन्दुकमानयति ।
(कीडीतुम्, कीडितुमुन्, कीडितुम्)

(ख) श्यामः _____ कलमम् यच्छति ।
(विहस्य, विहास्य, विहिस्य)

(ग) सीता पुस्तकं _____ ज्ञानं प्राप्यति ।
(पठित्वा, पाठित्वा, पठित्वा)

प्र. 11 अधोलिखितेषु पदेषु उपसर्गान् धातून् च पृथक् कृत्वा लिखत -

- (क) नदी पर्वतात् । _____ । (प्रवहत्, प्रवहति, प्रवाहित)
(ख) _____ सत्यम् एव वदनीयम् । (आजीवनम्, आजीवनः, अजीवनं)
(ग) नृपः उद्याने _____ अकरोत् । (विहार, विहारम्, वीहारं)
(घ) सीता सुखम् _____ । (अनूभवति, अनुभवति, अनभवति)

खण्ड 'घ' पठित अवबोधनम्

प्र. 12 अधोलिखितं गद्यांशं पठित्वा प्रश्नानाम् उत्तराणि संस्कृतभाषायाम् लिखत-

परन्तु स्वार्थान्धो मानवस्तदेव पर्यावरणमद्य नाशयति । स्वल्पलाभाय जना बहुमूल्यानि वस्तूनि नाशयन्ति । यन्त्रागाराणां विषाक्तं जलं नद्यां निपात्यते येन मत्स्यादीनां जलचराणां च क्षणेनैव नाशो जायते । नदीजलम् अपि तत्सर्वथाऽपेयं जायते । वनवृक्षा निर्विवेकं छिद्यन्ते व्यापारवर्धनाय येन अवृष्टिः प्रवर्धते, वनपशवश्च शरणरहिता ग्रामेषु उपद्रवं विदधति ।

1. एकपदेन उत्तरत -

- (क) नदीजलम् सर्वथा कीदृशम् जायते ?
(ख) स्वार्थान्धः मानवः किम् नाशयति ?

2. पूर्णवाक्येन उत्तरत -

- (क) विषाक्तजलेन किम् भवति ?
(ख) मत्स्याः जलचराः च केन नाशो जायते ?

निर्देशानुसारं उत्तरत -

3. 'ग्रामेषु' इति पदे का विभक्ति प्रयुक्तम् ?
(क) (तृतीया, पञ्चमी, सप्तमी)

- (ख) 'वनपशवश्च' इति कर्तृपदस्य क्रियापदं किम् ?
(विदधति, ग्रामेषु, उपद्रवं)

- (ग) 'क्षणेनैव' इति पदस्य सन्धि वियोजनम् किम् ?
(क्षणे+ एव, क्षणं + नैव, क्षणं+एव)

- (घ) 'येन' इति सर्वनामपदे का विभक्ति प्रयुक्तम् ?
(द्वितीया, तृतीया, सप्तमी)

प्र. 13 अधोलिखितं पद्यांशं पठित्वा प्रदत्तप्रश्नानाम् उत्तराणि संस्कृतभाषायाम् लिखत -

वृद्धोऽहं त्वं युवा धन्वी सरथः कवची शरी ।
न चाप्यादाय कुशली वैदेहींमि गमिष्यसि । ।

1. एकपदेन उत्तरत -

(क) वैदेहीं आदाय कः गच्छति ?

(ख) कः वृद्धः अस्ति ?

2x1=2

2. पूर्णवाक्येन उत्तरत-

(क) जटायु रावणं किं कथयति ?

(ख) रावणः काम् नेतुम् इच्छति स्म ?

4x1/2=2

3. निर्देशानुसारं उत्तरत-

(क) 'मे' इति सर्वनामपदं कस्य कृते प्रयुक्तम् ?
(वैदेहीं, जटायोः, रावणं)

(ख) 'धनुर्धरः' इत्यर्थे किं पदम् प्रयुक्तम् ?
(सरथः, युवा, धन्वी)

(ग) 'सीता' इति पदस्य किं समानार्थी पदं प्रयुक्तम् ?
(वैदेही, कुशली, धन्वी)

(घ) 'गमिष्यसि' इति पदे किं लकारं प्रयुक्तम् ?
(लङ्ग ल०, लृट ल०, लोट ल०)

प्र. 14 अधोलिखितं नाट्यांशं पठित्वा प्रदत्तप्रश्नानाम् उत्तराणि संस्कृतभाषायाम् लिखत -

पुरुषः- भोस्तपस्विन! कथं मामुपरूणस्सि। प्रयत्नेन किं न सिद्धं भवति? कावश्यकता शिलानाम् ?
सिकताभिरेव सेतुं करिष्यामि स्वसंकल्पदृढतया ।

तपोदन्तः- आश्चर्यम् सिकताभिरेव सेतुं करिष्यसि? सिकता जलप्रवाहे स्थास्यन्ति किं भवता
चिन्तितं न वा ?

पुरुषः- (सोत्प्रासम्) चिन्तितं चिन्तितं । सम्यक् चिन्तितं नाहं सोपानमार्गैर्दृढमधिरोढुं विश्वसिमि।
समुत्प्लुत्यैव गन्तुम् क्षमोऽस्मि ।

तपोदन्तः- (सव्यङ्ग्यम्) साधु साधु ! आज्जनेयमप्यतिक्रामसि!

पुरुषः- (सविमर्शम्) कोऽत्र सन्देह ? किञ्च,

1. एकपदेन उत्तरत-

(क) पुरुष काभिः एव सेतोः निर्माणं करोति ?

(ख) केन सर्वं सिद्धं भवति?

2x1=2

2. पूर्णवाक्येन उत्तरत-

(क) पुरुषः कस्मिन् न विश्वसिति ?

(ख) तपोदन्तः केन सह पुरुषस्य अतिक्रमणं अमन्यत् ?

2x1=2

4x1/2=2

3. निर्देशानुसारं उत्तरत-

- (क) 'न अहं सोपानमार्गे.....।' वाक्ये अहम् पदस्य क्रियापदं किं प्रयुक्तम् ?
(विश्वसिमि, अस्मि, क्षमोऽस्मि)
- (ख) 'अवरोधं करोषि' इति पदस्य समानार्थकपदं किं प्रयुक्तम् ?
(करिष्यसि, अतिक्रामसि, उपरूणत्सि)
- (ग) 'गन्तुं' इति पदे किं प्रत्ययपदं प्रयुक्तम् ?
(क्त्वा, ल्यप, तुमुन्)
- (घ) 'जलप्रवाहे' इति पदे का विभक्तिः प्रयुक्तम् ?
(द्वितीया, तृतीया, सप्तमी)

प्र. 15 अधोलिखितं रेखांकितपदानि आश्रित्य प्रश्ननिर्माणं कुरुत -

- (क) वसन्ते कोकिलाः कूजन्ति ।
- (ख) जटायो पश्य पश्य इति सीता वदति ।
- (ग) धर्मसर्वस्वं श्रुत्वा अवधार्यताम् ।
- (घ) कुक्कुरः मानुषाणाम् मित्रं अस्ति ।
- (ङ) लतानां शान्तिशीलं सुमं चलेत् ।

प्र. 16 अधोलिखितश्लोकानाम् अन्वयं उचितपदेन पूरयित्वा पुनः लिखत ।

- (क) ततोऽस्य सशरं चापं मुक्तामणिविभूषितम् ।
चरणाभ्यां महातेजा बभञ्जास्य महद्धनुः ।
अन्वयः- ततः _____ अस्य मुक्तामणिविभूषितम् _____ चापं अस्य
_____ धनुः _____ बभञ्ज ।

- (ख) गुणा गुणज्ञेषु गुणा भवन्ति ।
ते निर्गुणं प्राप्य भवन्ति दोषाः ।
आस्वाद्यतोयाः प्रवहन्ति नद्यः
समुद्रमासाद्य भवन्त्यपेयाः ।
अन्वयः- गुणज्ञेषु गुणाः _____ भवन्ति, ते _____ प्राप्य दोषाः भवन्ति
_____ नद्यः प्रवहन्ति, समुद्रं _____ अपेयाः भवन्ति ।

प्र. 17 अधोलिखितानि वाक्यानि कथाक्रमेण संयोज्य लिखत -

- (क) तस्मात् परोपकारैकफलसिद्धये त्वदाज्ञया इमं कल्पपादपम् आराधयामि ।
- (ख) युवराज! योऽयं सर्वकामदः कल्पतरुः तवोद्याने तिष्ठति स तव सदा पूज्यः ।

- (ग) "तात! त्वं जानासि एव यदस्मिन् संसारसागरे आशरीरमिदं सर्वं धनं वीचिचच्चलम् ।
 (घ) तस्य सानोरूपरि विभाति कञ्चनपुरं नाम नगरम् ।
 (ङ) क्षणेन च स कल्पतरुः दिवं समुत्पत्य भुवि तथा वसूनि अवर्षत् यथा न कोऽपि दुर्गत आसीत् ।
 (च) तस्य गृहोद्याने कुलकमागतः कल्पतरुः स्थितः ।
 (छ) अस्ति हिमवान् नाम सर्वरत्नभूमिर्नगेन्द्रः ।
 (ज) यथा पृथ्वीमदरिद्रां पश्यामि तथा करोतु देव" इति ।

प्र. 18 अधोलिखित पदानाम् उचितम् पर्यायवाची विलोमपदम् च लिखत -

4x1=4

(क) पर्यायवाचीपदं -

काञ्चित् पात्राणि क्षालनाय वृद्धा नदीम् अगच्छत् ।

(भाजनानि, भोजनानि, पात्रम्)

तत्र स्वर्णमयः प्रासादः आसीत् ।

(भवनम्, प्रसादं, मिष्ठानम्)

(ख) विलोमपदं -

रावणेन पापकर्मणा अकुरुत् ।

(परीक्षाम्, कार्यम्, पुण्यकर्मणा)

गरिष्ठं भोजनं एव सुखकरः ।

(तेजोमयि, अण्डि, अखादत्)

End of the Question Paper

INDIAN SCHOOL MUSCAT
FINAL TERM EXAMINATION
SANSKRIT

CLASS: IX

Sub. Code: 122

Time Allotted: 3 Hrs

20.02.2019

Max. Marks: 80

General Instructions:

- प्रश्नपत्रे चत्वारः खण्डाः सन्ति ।
 खण्डः (क) अपठित-अवबोधनम् 5 अंकाः
 खण्डः (ख) रचनात्मकं - कार्यम् 15 अंकाः
 खण्डः (ग) अनुप्रयुक्त- व्याकरणम् 25 अंकाः
 खण्डः (घ) पठित अवबोधनम् 35 अंकाः
- सर्वे प्रश्नाः अनिवार्याः ।
- प्रश्नानाम् उत्तराणि खण्डानुसारम् क्रमेणैव लेखनीयानि ।

खण्ड 'क' अपठित अवबोधनम्

प्र. 1 अधोलिखितम् अनुच्छेदम् पठित्वा प्रश्नानाम् उत्तराणि लिखत-

महाभारते व्यासः धर्मम् शाश्वतम् अकथयत् अतः नरेण लोभवशात् च धर्मस्य परित्यागः कदापि न करणीयः । महाभारतं वस्तुतः कौरव पाण्डवयोः युद्धस्य वर्णनमेव चित्रयति प्रत्येकं वीरस्य वीरगाथां कथारूपेण वर्णयति । योगिराजः कृष्णस्य सारथित्वे अर्जुनः एकाकी एव अनेकान् जयति । युद्धे पात्रयोः संवादः यदा कदा उपाख्यानं भवति । महाभारतस्य एकः अंशः गीतानाम्ना विश्वे प्रसिद्धः । अस्या अनुवादः विश्वस्य सर्वासु भाषासु विद्वद्भिः कृतः इत्यपि श्रूयते ।

1. एकपदेन उत्तरत-

- धर्मः कीदृशः कथ्यते?
- "गीता" कस्य अंशः अस्ति?

2x1/2=1

2. पूर्णवाक्येन उत्तरत-

- महाभारतं किम् चित्रयति?
- लोभवशात् मानवाः किम् न करणीयः?

2x2=2

3. निर्देशानुसारं उत्तरत -

- 'महाभारतः' ग्रन्थः कः अलिखत् ?
(कृष्णः, अर्जुनः, व्यासः)

4x1/2=2

(ख) 'विद्वद्भिः' इति पदे किं वचनं प्रयुक्तम्?
(द्विवचनं, बहुवचनं, एकवचनं,)

(ग) 'एकान्' पदस्य किं विलोमपदं अनुच्छेदे प्रयुक्तम्?
(बहवः, अनेकान्, अनेकाः)

(घ) 'विश्वे' इति पदे किं विभक्ति प्रयुक्तम्?
(द्वितीया, सप्तमी, तृतीया)

प्र. 2 पितरौ प्रति परीक्षायाः परिणामसूचकं पत्रम् अधोलिखिते पत्रे मञ्जूषायां प्रदत्तपदानां सहायतया रिक्तस्थानानि पूरयत ।

10x½=5

(1) _____

दिनाङ्क .....

वन्दनीयाः (2) _____

सादरं प्रणम्यते (3) _____ यदहम् अत्र अत्र सम्यक् निवसामि । मम (4) _____ अधुना

प्रकाशितम् । नवमकक्षायाम् अहम् (5) _____ उत्तीर्णः । सर्वेषु छात्रेषु मम

(6) _____ । अधुना कानिचित् पुस्तकानि केतव्यानि सन्ति । विद्यालयस्य (7) _____

देयमस्ति । अतः पञ्चसहस्र (8) _____ शीघ्रतया प्रेषयन्तु भवन्तः । अहं प्रत्यहं मातुः

(9) _____ करोमि । मम अनुजः कथम् अस्ति । आशासे भगिनी अपि विद्यालयम् प्रतिदिनं

गच्छति । अवकाशे गृहम् (10) _____ ।

भवदाशीर्वचसां प्रतीक्षायाम् भवत्युत्रः

मोहनः

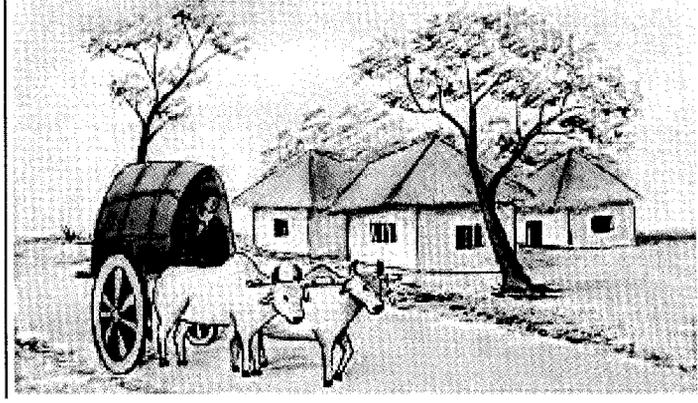
कक्षा नवमी

वर्ग 'सी'

मञ्जूषा-

आगमिष्यामि, रूप्यकाणि, परीक्षाभवनात्, स्मरणं, यदहम्
शुल्कमपि, पितृचरणा, प्रथमस्थानमस्ति, प्रथमश्रेण्याम्, परीक्षाफलं

(क)

मञ्जूषा-

वृक्षाः, नरः, गृहम्, पत्राणि, गृहाणि,
वृषभवाहनम्, ग्रामं, वृषभौ, श्वेतः, तिष्ठति

अथवा

मञ्जूषायां प्रदत्तशब्दानां सहायतया 'परोपकारं' इति विषयम् अधिकृत्य संस्कृतभाषायां पञ्चवाक्यानि लिखत ।

(ख)

मञ्जूषा-

परेषाम्, वृक्षाः, नद्यः, महापुष्पाः, दधीचिः
समाजसुधारकाः, परित्यज्य, खादन्ति, मानवाः, पुण्याय

प्र. 4 अधोलिखित वाक्यानाम् संस्कृतभाषायाम् अनुवादं कुरुत -

5x1=5

- (क) बालिकाओं को उद्यान में खेलना चाहिए ।
- (ख) नाटक देखकर सभी प्रसन्न होंगे ।
- (ग) तुम सब विद्यालय गए थे ।
- (घ) अध्यापिका के चारों ओर बालक बैठे हैं ।
- (ङ) तुम दो घूमने के लिए जाओ ।

खण्ड 'ग' -अनुप्रयुक्त -व्याकरणम्

प्र. 5 अधोलिखित वर्णान् सम्योज्य रिक्तस्थानं पूरयत -

2x½=1

- (क) कृषकः = क् + ... + ष् + अ + क् + अः (ऋ, र)

(ख) प्+अ+त्+र+इ+क्+आ = ...
(पत्रिका, पतरिका, पत्रीका)

2x1=2

(ग) अधोलिखित वर्णानाम् उच्चारणस्थानानि लिखत ।
ऊ = (कण्ठः, तालव्य, औष्ठो)
ऋ = (तालु, दन्ताः, मूर्धा)

प्र. 6 अधोलिखित रेखांकितपदानाम् सन्धिं सन्धिच्छेदं वा प्रदत्तविकल्पेभ्यः चित्वा लिखत -

4x1=4

(क) सदा+एव परिश्रमः कियताम् ।
(सदाएव , सदैव, सदेव)

(ख) देवर्षिः इन्द्रः कर्णं प्रति अगच्छत् ।
(देव+ऋषि, देव+ऋषिः, देवा+ऋषीः)

(ग) पञ्चतन्त्रे हित+उपदेशः कथाः सन्ति ।
(हितउपदेश, हितोपदेशः, हितोपोदेशः)

(घ) जगदीशः सर्वव्यापकः अस्ति ।
(जगद+ईशः, जगत्+ईशः, जगत+ईश)

प्र. 7 अधोलिखित वाक्यान् कोष्ठकात् चित्वा उचितविभक्तिपदेन पूरयत -

6x1=6

(क) _____ बालकस्य माता शिक्षिका अस्ति ।
(तस्याः, तस्य, तेन)

(ख) एतासु _____ उपविशन्ति ।
(शाखाम्, शाखासु, शाखायाम्)

(ग) कालीदासः _____ श्रेष्ठः आसीत् ।
(कवीनाम्, कविनाम्, कवयः)

(घ) मम _____ उपरि वायुयानं गच्छति ।
(गृहस्य, गृहम्, गृहे)

(ङ) वृक्षस्य शाखायाम् _____ चटकाः तिष्ठन्ति ।
(तिस्रः, त्रयः, त्रीणि)

(च) _____ चके द्विचक्रिकायाम् स्तः ।
(द्वौ, द्वे, द्वयो)

प्र. 8 अधोलिखित वाक्यान् कोष्ठकात् चित्वा उचित धातुपदेन पूरयत -

3x1=3

(क) वयम् सैनिकाः समाचारपत्रं _____ ।
(पठामः, पठन्ति, पठसि)

(ख) ताः छात्राः कन्दुकेन _____ ।
(खेलेत्, अखेलन्, खेलिष्यन्ति)

(ग) यूयम् सुखं _____ ।
(लप्स्यावहे, लप्सयते, लभध्वे)

प्र. 9 अधोलिखित प्रदत्तेषु वाक्येषु उचितं विभक्तिं प्रयुज्य वाक्यानि पूरयत -

4x1=4

(क) _____ उभयतः मार्गाः सन्ति ।
(नगरस्य, नगरं, नगरात्)

(ख) धिक् _____ ।
(मूर्खाय, मूर्खे, मूर्खम्)

(ग) सा _____ बधिरः आसीत् ।
(कर्णो, कर्णाभ्याम्, कर्णेन)

(घ) माता _____ वस्त्राणि आनयति ।
(पुत्रम्, पुत्रैः, पुत्राय)

प्र.10 प्रदत्तविकल्पेभ्यः उचितं उत्तरं चित्वा रिक्तस्थानानि पूरयत-

3x1=3

(क) सः कूपात् जलं _____ आगच्छति ।
(पीत+क्त्वा, पा+क्त्वा, पी+क्त्वा)

(ख) एतत् _____ प्रतापः अवदत् ।
(वि+चार+ल्यप्, विचर+ल्यप्, वि+चर+ल्यप्)

(ग) भोजनं _____ जनाः भोजनालयः गच्छेयुः ।
(खादितुम्, खादतुम्, खादतुमुन्)

प्र.11 अधोलिखितेषु पदेषु उपसर्गान् धातून् च पृथक् कृत्वा लिखत -

4x½=5

(क) अध्यापकाः प्रश्नान् पृच्छति, छात्राः _____ । (प्रतिवदन्ति, प्रतिवदति, संवदति)

(ख) वानराः जनान् _____ । (अनुसरकुर्वन्ति, अन्वकुर्वन्ति, अनुकुर्वन्ति)

(ग) गुरुः आश्रमात् _____ । (प्रविशति, निर्गच्छति, आगच्छति)

(घ) वयम् चलचित्रं दृष्टुम् अत्र _____ । (आगच्छाम, अगच्छाम, आगच्छाम्)

खण्ड 'घ' -अनुप्रयुक्त -व्याकरणम्

प्र.12 अधोलिखितं गद्यांशं पठित्वा प्रश्नानाम् उत्तराणि संस्कृतभाषायाम् लिखत-

प्रतिनिवृत्तिकाले स्वर्णकाकेन कक्षाभ्यन्तरात्तिस्रो मञ्जूषाः तत्पुरःसमुत्क्षिप्ताः । लोभाविष्टा सा वृहत्तमां मञ्जूषाम् गृहीतवती गृहमागत्य सा तर्षिता यावद् मञ्जूषामुदघाटयति तावत्तस्यां भीषणः कृष्णसर्पो विलोक्तिः । लुब्धया बालिकया लोभस्य फलं प्राप्तम् तदन्तरं सा लोभं पर्यत्यजत् ।

1. एकपदेन उत्तरत -

2x1=2

(क) बालिकया कस्य फलं प्राप्तम् ?

(ख) गृहम् आगत्य बालिका काम् उदघाटयति ?

2. पूर्णवाक्येन उत्तरत -

2x2=2

(क) गर्विता बालिका मञ्जूषायाम् किं अपश्यत् ?

(ख) लोभाविष्टा बालिका किं गृहीतवती ?

3. निर्देशानुसारं उत्तरत -

4x½=2

' बालिकया ' इति पदे का विभक्ति प्रयुक्तम् ?

(क) (तृतीया, पञ्चमी, सप्तमी)

'गृहीतवती' इतिक्रियापदस्य कर्तृपदं किम् प्रयुक्तम् ?

(ख) (लोभाविष्टा, बालिका, सा)

'गृहमागत्य' इति पदे किं प्रत्ययपदं प्रयुक्तम् ?

(ग) (क्त्वा, ल्यप्, त्मुन्)

'लघुत्तमा' इति पदस्य किं विलोमपदं प्रयुक्तम् ?

(घ) (वृहत्तमां, लोभाविष्टा, तरूपुरः)

प्र.13 अधोलिखितं पद्यांशं पठित्वा प्रदत्तप्रश्नानाम् उत्तराणि संस्कृतभाषायाम् लिखत -

यो मां पुत्रपीत्या पोषयति स्वामिनो गृहे तस्य ।

रक्षानियोगकरणान्न मया भ्रष्टव्यमीषदपि । ।

1. एकपदेन उत्तरत -

(क) स्वामी कुक्कुरम् कथम् पोषयति ?

2x1=2

(ख) रक्षानियोगकारणात् केन न भ्रष्टव्यमीषदपि ?

2. पूर्णवाक्येन उत्तरत-

(क) इदम् श्लोकं कः कम् प्रति कथयति ?

2x2=2

(ख) कुक्कुरः भ्रान्तोबालं किम् अकथयत् ?

3. निर्देशानुसारं उत्तरत-

(क) 'मां' इति सर्वनामपदं कस्य कृते प्रयुक्तम् ?

4x½=2

(कुक्कुरस्य, स्वामिनः, बालकस्य)

(ख) 'पतितव्यम्' इति पदस्य समानार्थकपदं किं प्रयुक्तम् ?

(कुक्कुरम्, भ्रष्टव्यम्, स्वामी)

(ग) 'केन' इति सर्वनामपदे का विभक्ति प्रयुक्तम् ?

(पञ्चमी, षष्ठी, तृतीया)

(घ) 'पोषयति' इति पदे किं पुरुषं प्रयुक्तम् ?

(उत्तम पु०, प्रथम पु०, मध्यम पु०)

प्र.14 अधोलिखितं नाट्यांशं पठित्वा प्रदत्तप्रश्नानाम् उत्तराणि संस्कृतभाषायाम् लिखत -

श्वेतकेतुः- भगवन्! श्वेतकेतुरहं वन्दे ?

आरुणिः- वत्स! चिरञ्जीव ।।

श्वेतकेतुः- भगवन्! किञ्चित्प्रष्टुमिच्छामि ।

आरुणिः- वत्स! किमद्य त्वया प्रष्टव्यमस्ति?

श्वेतकेतुः- भगवन्! प्रष्टुमिच्छामि किमिदं मनः?

आरुणिः-वत्स! अशितस्यान्नस्य योऽणिष्ठः तन्मनः ।

श्वेतकेतुः- कश्च प्राणः?

आरुणिः-पीतानाम् अपां योऽणिष्ठः

श्वेतकेतुः- भगवन्! केयं वाक् ?

एकपदेन उत्तरत-

1. (क) आरुणि कस्य जनकः अस्ति ?

2x1=2

(ख) श्वेतकेतुः कम् प्रणमति?

पूर्णवाक्येन उत्तरत-

2. (क) मनः कीदृशी भवति ?

2x2=2

(ख) श्वेतकेतुः आरुणिं किं कथयति ?

4x½=2

3. निर्देशानुसारं उत्तरत-

- (क) 'अणिष्ठ' इति पदस्य कः अर्थ ?
(लघुत्तरः, लघुत्तमः, गुरुः)
- (ख) 'त्वया' पदे का विभक्ति प्रयुक्तम् ?
(तृतीया, षष्ठी, सप्तमी)
- (ग) 'मनः' इति पदे किं लिङ्ग प्रयुक्तम् ?
(नपुलिङ्ग, पुल्लिङ्ग, स्त्रीलिङ्ग)
- (घ) 'इच्छामि' इति पदस्य पुरुषं किं प्रयुक्तम् ?
(उत्तम पु०, प्रथम पु०, मध्यम पु०)

प्र.15 अधोलिखितं रेखांकितपदानि आश्रित्य प्रश्ननिर्माणं कुरुत -

5x1=5

- (क) विलपन्ति वैदेहीं जटायुम् अपश्यत् ।
- (ख) प्राचीनकाले ऋषयः वने वसन्ति स्म ।
- (ग) सरिताः निर्मलं जलं यच्छन्ति ।
- (घ) मध्यमानस्य दध्नः यो अणिमा ऊर्ध्वं समुदीर्षति तत् सर्पिः भवति ।
- (ङ) गुणेषु पुरुषैः प्रयत्नः कर्तव्यः ।

प्र.16 अधोलिखितश्लोकानाम् अन्वयं उचितपदेन पूरयित्वा पुनः लिखत ।

- (क) यत्र देशे अथवा स्थाने भोगा भुक्ता स्ववीर्यतः ।

तस्मिन् विभवहीनो यो वसेत् स पुरुषाधमः ।

अन्वयः- यत्र _____ अथवा स्थाने _____ भोगा भुक्ताः _____ विभवहीनो
यः वसेत् सः _____ ।

4x1/2=2

- (ख) विना लिप्यक्षरज्ञानं तपोभिरेव केवलम् ।

यदि विद्या वशे स्युस्ते सेतुरेषु तथा मम । ।

अन्वयः- यदि लिपि _____ विना _____ तपोभिः एव _____
ते वशे स्युः तथा मम एष _____ ।

4x1/2=2

प्र.17 अधोलिखितानि वाक्यानि कथाक्रमेण संयोज्य लिखत -

8x1/2=4

- (क) स श्रेष्ठी स्वपुत्रमुवाच-"वत्स! पितृव्योऽयं तव स्नानार्थं यास्यति तद् गम्यतामनेन साधम्" इति ।
- (ख) इति तच्छ्रुत्वा ते प्रोचुः - भो! न सत्यमभिहितं - भवता किं श्येनः शिशुः हर्तुं समर्थो भवति ।
- (ग) स आह -" भो सत्यवादिन्! यथा श्येनो बालं न नयति, तथा मूषकाः अपि लौहघटितां तुलां न भक्षयन्ति ।
- (घ) पृष्टश्च तेन वणिजा - भो! अभ्यागतः! कथ्यतां कुत्र मे शिशुर्यस्त्वया सह नदीं गतः ।

- (ड) स आह- भो! नास्ति सा, त्वदीया तुला मूषकैर्भक्षिता।"
(च) परमहं नद्यां स्नानार्थं गमिष्यामि।
(छ) एव विवदमानौ तौ द्वावपि राजकुलं गतौ।
(ज) तां च कस्याचित् श्रेष्ठिनो गृहे निक्षेपभूतां कृत्वा देशन्तरं प्रस्थितः।

प्र.18 अधोलिखित पदानाम् उचितम् पर्यायवाची विलोमपदम् च लिखत -

4x1=4

(क) पर्यायवाचीपदं -

1. जटायुः रावणस्य महदधनुः बभञ्ज।
(पतितः, भग्न कृतवान्, विभाजितम्)
2. रावणः कवचधारी वीरः आसीत्।
(कवची, रथविहीन, युवा)

(ख) विलोमपदं -

1. अन्ते तपोदत्तः विद्याग्रहणाय गुरुकुलं गतः।
(मध्य, आरम्भे, प्रतिदिने)
2. सा विल्पन्ति एव गृहात् बहिः आगच्छत्।
(खादन्ति, रोदन्ति, हसन्ति)

End of the Question Paper

INDIAN SCHOOL MUSCAT
FINAL TERM EXAMINATION
SANSKRIT

CLASS: IX

Sub. Code: 122

Time Allotted: 3 Hrs

20.02.2019

Max. Marks: 80

General Instructions:

- प्रश्नपत्रे चत्वारः खण्डाः सन्ति ।
 खण्डः (क) अपठित-अवबोधनम् 5 अंकाः
 खण्डः (ख) रचनात्मकं - कार्यम् 15 अंकाः
 खण्डः (ग) अनुप्रयुक्त- व्याकरणम् 25 अंकाः
 खण्डः (घ) पठित अवबोधनम् 35 अंकाः
- सर्वे प्रश्नाः अनिवार्याः ।
- प्रश्नानाम् उत्तराणि खण्डानुसारम् क्रमेणैव लेखनीयानि ।

खण्ड 'क' अपठित अवबोधनम्

प्र.1 अधोलिखितम् अनुच्छेदम् पठित्वा प्रश्नानाम् उत्तराणि लिखत-

महाकवि कालिदासः न केवलं संस्कृत साहित्यस्य अपितु विश्वसाहित्यस्य श्रेष्ठः कविः अस्ति । अतएव इंग्लैण्डदेशवासिनः स्वकीयाभ्यां सर्वश्रेष्ठाभ्यां दान्ते-वर्जिलाभ्यां सह तस्य तुलनां कुर्वन्ति ।

जर्मनी देशवासिनः तु तं "शेक्सपीयर" इति कथयन्ति । एषः महान कविः नाटककारः चासीत् । कालिदासेन विरचिताः सप्त ग्रन्थाः सन्ति एतेषु रघुवंश कुमारसम्भव इति द्वे महाकव्ये, ऋतुसंहार मेघदूतम् नामके द्वे खण्डकाव्ये, आभिज्ञानशाकुंतलम्, विक्रमोर्वशीयम्, मालकिग्निमित्रम् चेति त्रीणि नाटकानि सन्ति । सौन्दर्य-वर्णने काव्यप्रतिभायां च महाकवि कालिदासः अद्यापि अप्रतिमः वर्तते । भारतीय महाकविषु सः 'कविकुलगुरु' इति उपाधिना विभूषितः ।

1. एकपदेन उत्तरत -

- क) कालिदासः कति नाटकानि अरचयत् ?
- ख) कः कविकुलगुरुः कथ्यते ?

2x½=1

2. पूर्णवाक्येन उत्तरत-

- क) कस्मिन् विषये कालिदासः अद्यापि अप्रतिमः ?
- ख) कालिदासस्य कानि त्रीणि नाटकानि नामानि लिखत ?

2x1=2

3. निर्देशानुसारं उत्तरत -

- (क) 'अभिज्ञानशाकुन्तलम्' नाटकः कः अलिखत् ?
(शेक्सपीयरः, कालिदासः, जर्मनकविः)
- (ख) ' कथयन्ति 'इति पदे किं वचनं प्रयुक्तम्?
(द्विवचनं, बहुवचनं, एकवचनं,)
- (ग) ' श्रेष्ठः ' पदस्य किं विलोमपदं अनुच्छेदे प्रयुक्तम्?
(बहवः, अनेकान्, नीचः)
- (घ) ' साहित्यस्य ' इति पदे का विभक्ति प्रयुक्तम्?
(द्वितीया, सप्तमी, षष्ठी)

प्र.2 पितरौ प्रति परीक्षायाः परिणामसूचकं पत्रम् अधोलिखिते पत्रे मञ्जूषायां प्रदत्तपदानां सहायतया रिक्तस्थानानि पूरयत ।

10x½=5

(1) _____

दिनाङ्क .....

वन्दनीयाः (2) _____

सादरं प्रणम्यते (3) _____ यदहम् अत्र अत्र सम्यक् निवसामि । मम (4) _____ अधुना

प्रकाशितम् । नवमकक्षायाम् अहम् (5) _____ उत्तीर्णः । सर्वेषु छात्रेषु मम

(6) _____ । अधुना कानिचित् पुस्तकानि कृतव्यानि सन्ति । विद्यालयस्य (7) _____

देयमस्ति । अतः पञ्चसहस्र (8) _____ शीघ्रतया प्रेषयन्तु भवन्तः । अहं प्रत्यहं मातुः

(9) _____ करोमि । मम अनुजः कथम् अस्ति । आशासे भगिनी अपि विद्यालय प्रतिदिनं गच्छति ।

अवकाशे गृहम् (10) _____ ।

भवदाशीर्वचसां प्रतीक्षायाम् भवत्पुत्रः

मोहनः

कक्षा नवमी

वर्ग 'सी'

मञ्जूषा-

आगमिष्यामि, रूप्यकाणि, परीक्षाभवनात्, स्मरणं, यदहम्
शुल्कमपि, पितृचरणा, प्रथमस्थानमस्ति, प्रथमश्रेण्याम्, परीक्षाफलं

प्र.3 चित्रं दृष्ट्वा मञ्जूषायां प्रदत्तशब्दानां सहायतया पञ्च वाक्यानि संस्कृते लिखत ।
(क)

5x1=5

मञ्जूषा-

पादपाः, सूर्यः, बालकः, पुष्पाणि, सिञ्चति
बालिका, वृक्षाणि, विशालभवनम्, गृहम्, मेघाः

अथवा

(ख) मञ्जूषायां प्रदत्तशब्दानां सहायतया 'छात्रजीवनम्' इति विषयम् अधिकृत्य संस्कृतभाषायां पञ्चवाक्यानि लिखत ।

मञ्जूषा-

समस्तजीवनाधारः, गुणोर्जनम्, ब्रह्मचर्यस्य, देशप्रेम्णाः, अनुशासनम्
दोषनिवारणम्, नियमानामपालनम्, ब्रह्मेमुहुर्ते जागरणम्, शरीरनिर्माणम्

प्र.4 अधोलिखित वाक्यानाम् संस्कृतभाषायाम् अनुवादं कुरुत -

5x1=5

- (क) बालिकाओं को उद्यान में खेलना चाहिए ।
- (ख) नाटक देखकर सभी प्रसन्न होंगे ।
- (ग) तुम सब विद्यालय गए थे ।
- (घ) अध्यापिका के चारों ओर बालक बैठे हैं ।
- (ङ) तुम दो घूमने के लिए जाओ ।

प्र. 5 अधोलिखित वर्णान् सम्योज्य रिक्तस्थानं पूरयत -

2x1½=1

(क) देवर्षि = द+ए+व+अ ..... + ष+इ (ऋ, र)

(ख) स्+ऊ+र+य+आ+स्+त्+अः = ...

(क) सूर्यास्त (ख) सुर्यास्तः (ग) सूर्यास्तः

2x1=2

(ग) अधोलिखित वर्णानाम् उच्चारणस्थानानि लिखत ।

ज = (कण्ठः, तालव्य, ओष्ठ)

ऋ = (मूर्धा, कण्ठः, नासिका)

प्र.6 अधोलिखित रेखांकितपदानाम् सन्धिं सन्धिच्छेदं वा प्रदत्तविकल्पेभ्यः चित्वा लिखत -

4x1=4

(क) सदा+एव परिश्रमः कियताम् ।

(सदाएव , सदैव, सदेव)

(ख) देवर्षि इन्द्रः कर्णं प्रति अगच्छत् ।

(देव+ऋषि, देव+ऋषिः, देवा+ऋषीः)

(ग) पञ्चतन्त्रे हित+उपदेशः कथा सन्ति ।

(हितउपदेश, हितोपदेशः, हितोपोदेशः)

(घ) जगदीशः सर्वव्यापकः अस्ति ।

(जगद+ईशः, जगत+ईशः, जगत+ईश)

प्र. 7 अधोलिखित वाक्यान् कोष्ठकात् चित्वा उचितविभक्तिपदेन पूरयत -

6x1=6

(क) _____ बालिकायाः जनकः आगच्छति ।

(कस्यै, कया, कस्याः)

(ख) चौराः _____ भीताः सन्ति ।

(सैनिकाः, सैनिकात्, सैनिकाय)

(ग) पुत्राः _____ सेवन्ते ।

(मातां, मात्रे, मातरम्)

(घ) मम _____ उपरि वायुयानं गच्छति ।

(गृहस्य, गृहम्, गृहे)

(ङ) वृक्षस्य कोटरे _____ सर्पाः निवसन्ति स्म ।
(चत्वारः, चतस्रः, चत्वारि)

(च) जले _____ मतस्याः तरन्ति ।
(द्वे, द्वौ, तिस्रः)

प्र.8 अधोलिखित वाक्यान् कोष्ठकात् चित्वा उचित धातुपदेन पूरयत -

3x1=3

(क) वयम् सैनिकाः समाचारपत्रं _____ ।
(पठामः, पठन्ति, पठसि)

(ख) ताः छात्राः कन्दुकेन _____ ।
(खेलेत्, अखेलन्, खेलिष्यन्ति)

(ग) यूयम् सुखं _____ ।
(लप्स्यावहे, लप्सयते, लभध्वे)

प्र.9 अधोलिखित प्रदत्तेषु वाक्येषु उचितं विभक्तिं प्रयुज्य वाक्यानि पूरयत -

4x1=4

(क) शिष्यः _____ प्रश्नं पृच्छति ।
(गुरौ, गुरुं, गुरोः)

(ख) स्वामी _____ कुप्यति ।
(सेवकं, सेवकाय, सेवके)

(ग) मम _____ उपरि वायुयानं गच्छति ।
(गृहस्य, गृहम्, गृहे)

(घ) सः वानरः _____ काणः अस्ति ।
(नेत्रेण, नेत्राभ्याम्, नेत्रै)

प्र.10 प्रदत्तविकल्पेभ्यः उचितं उत्तरं चित्वा रिक्तस्थानानि पूरयत-

3x1=3

(क) निशा _____ आपणात् कन्दुकमानयति ।
(क्रीडीतुम्, क्रीडितुमुन्, क्रीडितुम्)

(ख) श्यामः पुस्तकं _____ कलमम् ददाति ।
(विहस्य, विहास्य, विहिस्य)

(ग) सीता पुस्तकं _____ ज्ञानं प्राप्यति ।
(पठित्वा, पाठित्वा, पठित्वा)

प्र.11 अधोलिखितेषु पदेषु उपसर्गान् धातून् च पृथक् कृत्वा लिखत -

4x1/2=5

- (क) अध्यापकाः प्रश्नान् पृच्छति, छात्राः _____ । (प्रतिवदन्ति, प्रतिवदति, संवदति)
(ख) वानराः जनान् _____ । (अनुसरकुर्वन्ति, अन्वकुर्वन्ति, अनुकुर्वन्ति)
(ग) गुरुः आश्रमात् _____ । (प्रविशति, निर्गच्छति, आगच्छति)
(घ) वयम् चलचित्रं दृष्टुम् अत्र _____ । (आगच्छाम, अगच्छाम, आगच्छाम)

खण्ड 'घ' -अनुप्रयुक्त -व्याकरणम्

प्र.12 अधोलिखितं गद्यांशं पठित्वा प्रश्नानाम् उत्तराणि संस्कृतभाषायाम् लिखत-

परन्तु स्वार्थान्धो मानवस्तदेव पर्यावरणमद्य नाशयति । स्वल्पलाभाय जना बहुमूल्यानि वस्तूनि नाशयन्ति । यन्त्रागाराणां विषाक्तं जलं नद्यां निपात्यते येन मत्स्यादीनां जलचराणां च क्षणेनैव नाशो जायते । नदीजलम् अपि तत्सर्वथाऽपेयं जायते । वनवृक्षा निर्विवेकं छिद्यन्ते व्यापारवर्धनाय येन अवृष्टिः प्रवर्धते, वनपशवश्च शरणरहिता ग्रामेषु उपद्रवं विदधति ।

1. एकपदेन उत्तरत -

2x1=2

- (क) नदीजलम् सर्वथा कीदृशम् जायते ?
(ख) स्वार्थान्धः मानवः किम् नाशयति ?

2. पूर्णवाक्येन उत्तरत -

2x2=2

- (क) विषाकजलेन किम् भवति ?
(ख) मत्स्याः जलचराः च केन नाशो जायते ?

3. निर्देशानुसारं उत्तरत -

4x1/2=2

- (क) 'ग्रामेषु' इति पदे का विभक्ति प्रयुक्तम् ?
(तृतीया, पञ्चमी, सप्तमी)
(ख) 'वनपशवश्च' इति कर्तृपदस्य क्रियापदं किम् ?
(विदधति, ग्रामेषु, उपद्रवं)
(ग) 'क्षणेनैव' इति पदस्य सन्धि वियोजनम् किम् ?
(क्षणे+ एव, क्षणं + नैव, क्षणं+एव)
(घ) 'येन' इति सर्वनामपदे का विभक्ति प्रयुक्तम् ?
(द्वितीया, तृतीया, सप्तमी)

प्र.13 अधोलिखितं पद्यांशं पठित्वा प्रदत्तप्रश्नानाम् उत्तराणि संस्कृतभाषायाम् लिखत -

यो मां पुत्रपीत्या पोषयति स्वामिनो गृहे तस्य ।

रक्षानियोगकरणान्न मया भ्रष्टव्यमीषदपि । ।

1. एकपदेन उत्तरत -

(क) स्वामी कुक्कुरम् कथम् पोषयति ?

2x1=2

(ख) रक्षानियोगकारणात् केन न भ्रष्टव्यमीषदपि ?

2. पूर्णवाक्येन उत्तरत-

(क) इदम् श्लोकं कः कम् प्रति कथयति ?

2x2=2

(ख) कुक्कुरः भ्रान्तोबालं किम् अकथयत् ?

3. निर्देशानुसारं उत्तरत-

(क) 'मां' इति सर्वनामपदं कस्य कृते प्रयुक्तम् ?

4x1=2

(कुक्कुरस्य, स्वामिनः, बालकस्य)

(ख) 'पतितव्यम्' इति पदस्य समानार्थकपदं किं प्रयुक्तम् ?

(कुक्कुरम्, भ्रष्टव्यम्, स्वामी)

(ग) 'केन' इति सर्वनामपदे का विभक्ति प्रयुक्तम् ?

(पञ्चमी, षष्ठी, तृतीया)

(घ) 'पोषयति' इति पदे किं पुरुषं प्रयुक्तम् ?

(उत्तम पु०, प्रथम ल०, मध्यम पु०)

प्र.14 अधोलिखितं नाट्यांशं पठित्वा प्रदत्तप्रश्नानाम् उत्तराणि संस्कृतभाषायाम् लिखत -

पुरुषः- भोस्तपस्विन! कथं मामुपरूणत्सि । प्रयत्नेन किं न सिद्धं भवति? कावश्यकता शिलानाम् ?

सिकताभिरेव सेतुं करिष्यामि स्वसंकल्पदृढतया ।

तपोदन्तः- आश्चर्यम् सिकताभिरेव सेतुं करिष्यसि? सिकता जलप्रवाहे स्थास्यन्ति किं भवता

चिन्तितं न वा ?

पुरुषः- (सोत्प्रासम्) चिन्तितं चिन्तितं । सम्यक् चिन्तितं नाहं सोपानमार्गैर्दृष्टमधिरोढुं विश्वसिमि ।

समुत्प्लुत्यैव गन्तुम् क्षमोऽस्मि ।

तपोदन्तः- (सव्यङ्ग्यम्) साधु साधु ! आज्जनेयमप्यतिक्रामसि!

पुरुषः- (सविमर्शम्) कोऽत्र सन्देह ? किञ्च,

1. एकपदेन उत्तरत-

(क) पुरुष काभिः एव सेतोः निर्माणं करोति ?

2x1=2

(ख) केन सर्वं सिद्धं भवति?

2. पूर्णवाक्येन उत्तरत-

2x2=2

(क) पुरुषः कस्मिन् न विश्वसिति ?

(ख) तपोदत्तः केन सह पुरुषस्य अतिक्रमणं अमन्यत् ?

3. निर्देशानुसारं उत्तरत-

4x1/2=2

(क) 'न अहं सोपानमार्गो.....।' वाक्ये अहम् पदस्य क्रियापदं किं प्रयुक्तम् ?

(विश्वसिमि, अस्मि, क्षमोऽस्मि)

(ख) 'अवरोधं करोषि' इति पदस्य समानार्थकपदं किं प्रयुक्तम् ?

(करिष्यसि, अतिक्रामसि, उपरूणत्सि)

(ग) 'गन्तुं' इति पदे किं प्रत्ययपदं प्रयुक्तम् ?

(क्त्वा, ल्यप, तुमुन्)

(घ) 'जलप्रवाहे' इति पदे किं विभक्तिः प्रयुक्तम् ?

(द्वितीया, तृतीया, सप्तमी)

प्र.15 अधोलिखितं रेखांकितपदानि आश्रित्य प्रश्ननिर्माणं कुरुत -

5x1=5

(क) विलपन्ति वैदेही जटायुम् अपश्यत् ।

(ख) प्राचीनकाले ऋषयः वने वसन्ति स्म ।

(ग) सरिताः निर्मलं जलं यच्छन्ति ।

(घ) मध्यमानस्य दध्नः यो अणिमा ऊर्ध्वं समुदीर्षति तत् सर्पिः भवति ।

(ङ) गुणेषु पुरुषैः प्रयत्नः कर्तव्यः ।

प्र.16 अधोलिखितश्लोकानाम् अन्वयं उचितपदेन पूरयित्वा पुनः लिखत ।

ततोऽस्य सशरं चापं मुक्तामणिविभूषितम् ।

चरणाभ्यां महातेजा बभञ्जास्य महद्धनुः ।

(क) अन्वयः- ततः _____ अस्य मुक्तामणिविभूषितम् _____ चापं अस्य
_____ धनुः _____ बभञ्ज ।

4x1/2=2

गुणा गुणज्ञेषु गुणा भवन्ति ।

ते निर्गुणं प्राप्य भवन्ति दोषाः ।

आस्वाद्यतोयाः प्रवहन्ति नद्यः

समुद्रमासाद्य भवन्त्यपेयाः ।

(ख) अन्वयः- गुणज्ञेषु गुणाः _____ भवन्ति, ते _____ प्राप्य दोषाः भवन्ति
_____ नद्यः प्रवहन्ति, समुद्रं _____ अपेया भवन्ति ।

4x1/2=2

प्र.17 अधोलिखितानि वाक्यानि कथाक्रमेण संयोज्य लिखत -

8x1/2=4

- (क) स श्रेष्ठी स्वपुत्रमुवाच- "वत्स! पितृव्योऽयं तव स्नानार्थं यास्यति, तद् गम्यतामनेन साधम्" इति ।
(ख) इति तच्छ्रुत्वा ते प्रोचुः - भो! न सत्यमभिहितं - भवता किं श्येनः शिशुः हर्तुं समर्थो भवति ।
(ग) स आह - " भो सत्यवादिन्! यथा श्येनो बालं न नयति, तथा मूषका अपि लौहघटितां तुलां न भक्षयन्ति ।
(घ) पृष्टश्च तेन वणिजा - भोः! अभ्यागतः! कथ्यतां कुत्र मे शिशुर्यस्त्वया सह नदीं गतः"?
(ङ) स आह- भो! नास्ति सा, त्वदीया तुला मूषकैर्भक्षिता ।"
(च) परमहं नद्यां स्नानार्थं गमिष्यामि ।
(छ) एव विवदमानौ तौ द्वावपि राजकुलं गतौ
(ज) तां च कस्याचित् श्रेष्ठिनो गृहे निक्षेपभूतां कृत्वा देशन्तरं प्रस्थितः ।

प्र.18 अधोलिखित पदानाम् उचितम् पर्यायवाची विलोमपदम् च लिखत -

4x1=4

(क) पर्यायवाचीपदं -

काञ्चित् पात्राणि क्षालनाय वृद्धा नदीम् अगच्छत् ।

(भाजनानि, भोजनानि, पात्रम्)

तत्र स्वर्णमयः प्रासादः आसीत् ।

(भवनम्, प्रसादं, मिष्ठानम्)

(ख) विलोमपदं -

रावणेन पापकर्मणा अकुरुत् ।

(परीक्षाम्, कार्यम्, पुण्यकर्मणा)

गरिष्ठ भोजनं एव सुखकरः ।

(तेजोमयि, अण्णिष्ठ, अखादत्)

End of the Question Paper